

ELS TRES SUMARIS DELS FETS DELS APÒSTOLS (Ac 2,41-47; 4,32-5,16 i 19,11-19)

per Josep RIUS-CAMPS

Facultat de Teologia de Catalunya. Barcelona

Dins el gènere «evangeli», al qual pertanyen, sens dubte, els *Fets dels Apòstols*, car no són sinó la segona part —l'actualització del «primer llibre» (Ac 1,1)— de la doble obra lucana, hi ha un subgènere, els «sumaris», emparentat amb el dels «colofons» i amb les que hem convingut a anomenar «fórmules reasumptives», destinat a sintetitzar en poques paraules l'actuació habitual d'un personatge, personal o comunitari, durant un llarg període de temps. Un «sumari» es caracteritza pels següents trets: 1) atemporalitat: inserció dins el discurs narratiu (aorist) d'una o d'una sèrie d'activitats iterades (aspecte sintagmàtic habitual, generalment amb connotació incoativa); 2) durada: presència (acumulació) de verbs d'aspecte morfemàtic continu o duratiu en temps passat (imperfet, sobretot el perifràstic; aorist complexiu); 3) escenari: vast o espaiós, extens o múltiple, capaç d'albergar una activitat repetida; i 4) autonomia a nivell redaccional: pericopa que fa sentit per si mateixa. Els «colofons», en canvi, serveixen per a rematar la presentació d'un personatge, individual o comunitari¹, o per a cloure una etapa crucial de la missió² i admeten verbs d'aspecte puntual (aorist conclusiu), mentre que les «fórmules reasumptives», si bé contenen en general en el primer membre (μὲν οὖν) una descripció genèrica tendent a oferir una visió de conjunt, van seguides en el membre correlatiu (δέ), d'un relat concret en temps històrics³.

1. Personal: cf. Lc 1,56.80: Joan; 2,40.52: Jesús; comunitari: cf. Ac 2,47b: l'església de Jerusalem (etapa constitutiva); 6,7: id. (etapa manifestativa); 11,26b: l'església d'Antioquia (etapa constitutiva); 12,24-25: id. (etapa manifestativa).

2. Cf. Lc 3,18-20: la missió del Baptista; 24,52-53: interludi (cloenda del primer llibre); Ac 11,26b: la constitució de la primera església «cristiana» per obra de Bernabé i Saule; 19,10.20: la tercera fase de la missió; 28,30-31: la darrera etapa de la missió als pagans (cloenda del segon llibre).

3. μὲν οὖν és una típica fórmula reasumptiva emprada per Lluç repetidament a fi d'encapçalar un nou període, que tanmateix té molt a veure amb el precedent (cf. B.-D.-R., § 451,1; HAENCHEN 111 i n. 4). L'ús d'aquesta fórmula genera en el llibre dels Fets una sèrie de matisos: a) quan va acompanyada de la partícula *correlativa* δέ, a més de marcar sempre un notable contrast entre els dos incisos, serveix per a introduir un període conclusiu o un sumari: Ac 1,6.7; 2,41.42(.43 vl); 5,41(.42 vl); marcar les tauletes laterals d'un tríptic: 8,4.5 i 8,25.26; 9,31.32 i 11,2a.f vl; reassumir el fil del discurs després

Pel que fa als sumaris, si bé és innegable que n'apareixen en els evangelis⁴, quan es parla d'ells, generalment es pensa en el llibre dels Fets⁵. En realitat, n'hi ha de simples i de compostos. Els *simples* s'ajusten a les característiques suara descrites; els *compostos*, en canvi, disposats en forma de tríptic, realitzen els trets sumarials només en els fulls laterals, mentre que en el centre contenen una perícopa de tall narratiu (temps aorists), en la qual es verifiquen amb un parell o tres d'exemples (noms concrets) els enunciats del full esquerre del sumari. Aquests últims, llevat d'una excepció notable, no han estat descrits fins ara, sia perquè s'han considerat els dos fulls laterals d'un sumari compost com si fossin dos sumaris independents⁶, sia perquè senzillament hom no els ha identificats com a tals⁷.

1. *Ac 2,41-47: primer sumari relatiu a la primera etapa (constitutiva) de l'església de Jerusalem*

Pel que fa al primer sumari del llibre dels Fets, un dels més estudiats, romanen una sèrie de dubtes sobre el seu abast (òbviament sobre el punt exacte d'arrencada, essent així que el final no ofereix dubtes)⁸ i sobre la seva estructura. Pel que fa al tenor del text, la recensió occidental (= TO) conserva una sèrie de variants dignes de consideració respecte a la recensió alexandrina (= TA), la que normalment apareix editada en el text del Nou Testament.

En aquest breu article no ens pronunciarem sobre la interpretació dels sumaris, llevat quan sigui necessari de cara a fixar-ne la delimitació (a), l'estructura (b) i el text (c). Tampoc no volem entrar en la discussió sobre si Lluc s'ha valgut de fonts anteriors per a llur redacció.

d'un llarg excurs: 11,19.20 col·locat amb 8,4; crear una transició: 12,5a.b; 14,3.4; 15,3.4; 15,30.31; 17,12.13 (17,12a.b v); fer una notable inflexió dins una duració: 13,4.6; 16,5.6; 17,17.18; 19,32.33, o dins el relat: 19,38.39; 23,18.19; 23,31.32; crear una expectació: 28,5.6; o emfasitzar una resposta: 25,4a.b; 25,11a.b; b) emprada, en canvi, de manera *absoluta*, sense la correlativa *δέ*, serveix per a obrir un parèntesi a l'interior d'un discurs directe: 1,18; introduir la peroració: 17,30; cloure un diàleg: 23,22; introduir o reprendre l'argument de descàrrec en el si d'una defensa: 26,4; 26,9.

4. Cf. Mc 1,39 // Mt 4,23 i Lc 4,44; Mc 3,7b-12 // Mt 4,23-24 i Lc 6,17-19; Mc 6,54-56 // Mt 14,34-36; Mt 9,35; Lc 19,47-48; 21,37-38.

5. Els autors solen distingir tres sumaris en aquest segon llibre: Ac 2,41-47 (primer sumari); 4,32-35 (segon sumari); 5,12-16 (tercer sumari). Tanmateix, hi ha oscil·lacions notables pel que fa a la delimitació exacta de cada un d'ells, com es veurà més endavant. Bibliografia en H. J. CADBURY, *The Summaries in Acts*, dins *The Beginnings of Christianity*: *The Acts of the Apostles* V (1933) 392-402; P. BENOIT, *Remarques sur les «sommaries» des Actes 2,42 à 5*, dins *Aux sources de la tradition chrétienne* (Mélanges M. Goguel), Neuchâtel 1950, pp. 1-10; H. ZIMMERMANN, *Die Sammelberichte der Apostelgeschichte*, dins *BZ* 5 (1961) 71-82.

6. El segon i el tercer sumari, com es veurà tot seguit, no són sinó les dues tauletes laterals d'un únic sumari en forma de tríptic.

7. És el cas d'Ac 19,11-19, construït igualment en forma de tríptic.

8. Tanmateix, ZAHN 132ss el fa finalitzar en el v. 47a!

a) *Delimitació*

Pel que fa a l'inici del sumari, tot i que la correlació μὲν οὖν... δέ, típica fórmula reasumptiva lucana, impedeix de separar el v. 41 dels vv. següents, no hi ha unanimitat entre els autors⁹. D'altra banda, el canvi de subjecte avala aquesta delimitació. Mentre que fins ara era Pere qui parlava (els vv. 38-40 constitueixen la continuació de la Parenesi esbossada en el v. 36), amb el v. 41 s'introdueix un nou grup, els nous adherits a la comunitat apostòlica, a propòsit dels quals s'enunciaran a continuació quatre notes distintives.

b) *Estructura*

El sumari consta de tres elements, una espècie de tríptic en què la part del lleó se l'enduu el centre: [a] epígraf (vv. 41-43a); [b] desenvolupament central (vv. 43b-47a) i [a'] colofó (v. 47b), que forma inclusió amb l'epígraf.

[a] L'*epígraf* (Ac 2,41-43a), a més d'informar-nos sobre la tridimensionalitat del grup dels nous convertits (suggerida pel nombre «tres»: «com ara tres mil ànimes») i del temor que els envaïa («però la por envaïa tota ànima»), conté l'enunciat de les quatre notes que seran desenvolupades en el centre. En la recensió occidental l'abast de l'epígraf està perfectament delimitat per la correlació Οἱ μὲν οὖν (v. 41) - ἐγίνετο δέ (v. 43a), mentre que l'alexandrina ha situat el correlatiu en el v. 42 (ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες: ΤΟ καὶ ἦ. πρ.).

[b] El *centre* del sumari (Ac 2,43b-47a) consta de quatre membres, en els quals es desenrotllen les quatre notes suara esbossades (el nombre «quatre» és marca de cardinalitat), marcats tots ells amb l'enclítica τε en el ΤΟ (πολλά <τε>) [omès per

9. ²⁶NTG (NESTLE-ALAND); ⁵BOVER; BOVER-O'CALLAGHAN; ⁹MERK fan començar el Sumari en el v. 42; ³GNT (ALAND-BLACK-MARTINI-METZGER-WIKGREN) fins i tot en el v. 43! Entre els comentaristes, HAENCHEN 152ss el fa començar en el v. 42, tot i adonar-se que el v. 41 «durch μὲν οὖν leicht vom vorhergehenden abgesetzt ist» (p. 153); CONZELMANN 36 ho justifica preguntant-se a propòsit del v. 41: «Ist Οἱ μὲν οὖν selbständige Wendung? Bl-Debr § 251.» BLASS-DEBRUNNER-REHKOPF, § 251, a llur torn, mantenen que μὲν οὖν «ohne streng entsprechendes δὲ zu μὲν, ist auf Apg beschränkt». Ara bé, tots els passatges adduïts per B.-D.-R., en n. 2, tenen llur corresponent membre de contrast, marcat mitjançant la partícula correlativa δέ (entre parèntesi): Ac 1,6 (7); 2,41 (42/43); 5,41 (42 D); 8,4 (5). 25 (26); 15,3 (4).30 (31); 23,18 (19); 28,5 (6). Vegeu encara 9,31 (32); 11,2 (segons D <p w mae>: 'Ο μὲν οὖν Πέτρος... οἱ δὲ ἐκ περιτομῆς); 11,19 (20), etc. SCHNEIDER I 284 i PESCH I 129, entre altres, també el fan començar en el v. 42. En canvi, WILLIAMS 71-73; BRUCE, *Acts* 80-81, en fixen el començament en el v. 43, mentre que el mateix BRUCE, *Text* 99-102, coincideix amb la nostra proposta de divisió, igual que H. ZIMMERMANN, *Die Sammelberichte der Apostelgeschichte*, dins *BZ* 5 (1961) 71-82 = *Neutestamentliche Methodenlehre. Darstellung der historisch-kritischen Methode*, Stuttgart ²1968, pp. 243-257 = (trad. cast.) *Los métodos histórico-críticos en el Nuevo Testamento*, Madrid 1969, pp. 268-284. Cf. P. BENOIT, *Remarques sur les «sommaires» des Actes II.IV.V*, dins *Exégèse et Théologie* II, Paris 1961, pp. 181-192; J. DUPONT, *Études sur les Actes des Apôtres*, Paris 1967, pp. 503-519, i dins *NRT* 91 (1969) 897-915. Entre els comentaristes, SCHMITHALS 37-38, coincideix amb la nostra delimitació (vv. 41-47).— Una bona perspectiva sobre la història de la interpretació dels sumaris d'Actes en J. LACH, *Katechese über die Kirche von Jerusalem in der Apostelgeschichte* (2,42-47; 4,32-35; 5,12-16), dins *Collectanea Theologica* 52 (1982) 141-168.

haplografia] τέρατα / πάντες τε οἱ πιστεύοντες / πάντες τε προσεκαρτέρουν κλώντες τε ἄρτον), mentre que en el TA el segon membre trenca la disposició quaternària (πάντες δὲ οἱ π.).

[c] El *colofó* (Ac 2,47b) forma inclusió, com ja hem dit, amb l'epígraf (2,41): οἱ... ἐβαπτίσθησαν // τοὺς σφζομένους; προσετέθησαν // προσετίθει; ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ // καθ' ἡμέραν. Tenim aquí un cas curiós en què el colofó forma part de l'estructura ternària.

c) *Text*

A més de les variants ja ressenyades, hi ha altres quatre variants dignes de menció.

V. 43. La presència en diversos indrets de ἐν (εἰς) Ἱερουσαλήμ, determinació que omet el TA¹⁰. És difícil de dilucidar si es tracta d'una glossa, introduïda posteriorment en el text, o d'una omissió del TA (B), conservada per D en el v. 42 (τῇ διδασχῇ τῶν ἀποστόλων ἐν Ἱερουσαλήμ) i emplaçada en el v. 43b, seguida d'una espècie de doblot (φόβος τε ἦν μέγας ἐπὶ πάντας)¹¹, per P⁷⁴ S (A C) ψ min. lat (sy^p: sense el doblot) mae bo. El sentit sacral de Ἱερουσαλήμ anticiparia l'ἐν τῷ ἱερῷ del v. 46, subratllant el que ja sabíem, a saber, que els apòstols no s'han allunyat de moment per a res de la institució del temple¹².

V. 46. Mentre que el TA contraposa els escenaris del tercer membre (la quarta nota: pregàries / en el temple) i del quart membre (la tercera nota: fracció del pa / per les cases): καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ [4], κλώντες τε κατ' οἶκον ἄρτον [3], si bé els entrellaça en un únic període, pel fet d'assignar-los un únic verb en temps personal (μετελάμβανον τροφῆς κτλ.), el TO separa adequadament aquests dos membres, però sense contraposar els escenaris: πάντες τε προσεκαρτέρουν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἴκους <ἦσαν> (ΚΑΤΟΙΚΟΥΣΑΝ D*, *et per domos* d: conj. pròpia) ἐπὶ τὸ αὐτό [4], κλώντες τε ἄρτον μετελάμβανον κτλ. [3] (cf. Ac 5,42, on «temple» i «casa» tampoc no estan contraposats).

V. 47a. El TA llegeix λαόν, terme tècnic per a designar Israel; tanmateix aquesta seria l'única ocasió dins la doble obra lucana en què λαός va acompanyat del qualificatiu ὄλος, i no de πᾶς ο ἅπας, com és habitual; el TO, en canvi, conserva una *lectio difficilior*, κόσμον, llició d'altra banda en perfecta consonància amb la presència simbòlica de tota la humanitat a Jerusalem per la festa de la Pentecosta¹³.

10. Cf. ³GNT 424; B.-L. II 17; BRUCE, *Text* 101.

11. Cf. METZGER, *TC* 302.

12. Cf. ZAHN 133: «In einer der Hallen des Tempelplatzes hat Pt seine erste Missionspredigt gehalten, wie auch Rabbinen jener Zeit in solchen gelegentlich ihre Schülern Vorträge hielten.»

13. Cf. els nostres estudis, *Pentecostés versus Babel. Estudio crítico de Hch 2*, dins *Filología Neotestamentaria* (Córdoba) 1 (1988) 47-49; *De Jerusalén a Antioquia. Génesis de la iglesia cristiana*, Córdoba 1989, pp. 68-72.

V. 47b. D (p) mae afegeixen ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ a la fi del verset; E Ψ M sy l'inseixen abans de ἐπὶ τὸ αὐτό¹⁴; vg(s) sy^p etiop geo, en comptes de ἐπὶ τὸ αὐτό¹⁵. Seria la primera menció del terme ἐκκλησία en el llibre dels Fets. (En els altres testimonis no es presenta fins a 5,11.) ¿Es tracta d'una glossa marginal, redactada per un escriba que no estava familiaritzat amb el tecnicisme ἐπὶ τὸ αὐτό, i que hauria estat inserida posteriorment en el text¹⁶, o bé d'una lectura primigènia? La seva omisió en la majoria de MSS i la diversa col·locació en els que la retenen sembla avalar el primer membre de l'alternativa. L'omisió, això no obstant, corre el perill de consagrar el sentit local (?) de ἐπὶ τὸ αὐτό. Ara bé, ἐπὶ τὸ αὐτό no té sentit local, ans connota intencionalitat¹⁷. El locatiu ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, en canvi, contrasta el propòsit nodrit pel grup amb el pla que el Senyor, malgrat tot, va duent a terme pel seu compte: «Tanmateix, era el Senyor qui anava agregant a la (nova) comunitat els qui dia rere dia s'anaven alliberant amb el mateix propòsit (de representar el nou Israel).»

A fi de visualitzar l'abast, l'estructura i les variants textuals, oferim el text íntegre del primer sumari segons les dues recensions:

Recensió alexandrina

Recensió occidental

[a] *Epígraf*

- 41 D'una banda, doncs (Οἱ μὲν οὖν), els qui acolliren les seves paraules es batejaren, i se'ls agregaren aquell dia com ara tres mil ànimes.
- 42 D'altra banda (δέ), eren perseverants
- [1] a escoltar l'ensenyament dels apòstols
- [2] i en la comunitat de vida,
- [3] en la partició del pa
- [4] i en les oracions.
- 43a Però (δέ) la por envaïa tothom.

- D'una banda, doncs (Οἱ μὲν οὖν), els qui es cregueren les seves paraules es batejaren, i se'ls agregaren aquell dia com ara tres mil ànimes.
- Eren perseverants
- a escoltar l'ensenyament dels apòstols a Jerusalem
- i en la comunitat de vida,
- en la partició del pa
- i en les oracions.
- D'altra banda (δέ), la por envaïa tothom.

[b] *Desenvolupament central*

- 43b [1] En efecte (τε), per mans dels apòstols es realitzaven molts prodigis i senyals.
- 44 [2] Tanmateix (δέ) tots els creients nodrien el mateix propòsit i ho tenien tot en comú:
- 45 venien, a saber, llurs possessions i llurs béns
- i ho repartien entre tots segons la necessitat de cadascú.

- En efecte (τε), per mans dels apòstols es realitzaven molts prodigis i senyals.
- Igualment (τε), tots els creients nodrien el mateix propòsit i ho tenien tot en comú:
- a saber, els qui tenien possessions o béns els venien
- i ho repartien cada dia entre tots segons la necessitat de cadascú.

14. Segons ²⁶NTG.

15. Segons B.-L. II 18.

16. Cf. MOULTON-HOWARD, *Grammar* II 473.

17. Cf. *De Jerusalén a Antioquia* 50 i nn. 65-66.

46	[4] Així mateix (τε), mentre cada dia perseveraven unànimes en el temple,	Així mateix (τε), tots perseveraven en el temple i es reunien per les cases amb el mateix propòsit.
	[3] també (τε) partien el pa per les cases i prenién aliment amb alegria i simplicitat de cor,	Finalment (τε), quan partien el pa, prenién aliment amb alegria i simplicitat de cor,
47a	lloant Déu i gaudint de favor davant el poble sencer.	lloant Déu i gaudint de favor davant el món sencer.

[a'] *Colofó*

47b	Tanmateix, era el Senyor qui els anava agregant als qui dia rere dia s'anaven alliberant amb el mateix propòsit.	Tanmateix, era el Senyor qui anava agregant a la comunitat els qui dia rere dia s'anaven alliberant amb el mateix propòsit.

2. *Ac 4,32-5,16: segon sumari relatiu a la segona etapa (manifestativa) de l'església de Jerusalem*

La darrera seqüència del tercer acte en què Lluc fa el seguiment del procés manifestatiu de l'església de Jerusalem davant Israel té forma de sumari, exactament igual com la darrera seqüència amb què es cloïa el procés constitutiu de l'església jerosolimitana.

a) *Delimitació*

Els autors, convençuts que Lluc proposa en els sumaris l'ideal de l'església de Jerusalem¹⁸, solen distingir tres sumaris: Ac 2,42(41!)-47 (primer sumari); 4,32-37 (segon sumari) i 5,12-16 (tercer sumari). Alguns assignen al segon l'exemple de Bernabé i col·loquen entre el segon i el tercer el mal exemple d'Ananies i Safira¹⁹. D'altres situen tots tres exemples com un apèndix del segon sumari²⁰ o, simplement, entre el segon i el tercer, com si fossin relats independents²¹. En realitat, el segon i el tercer sumaris constitueixen un únic sumari, en el centre del qual Lluc ha situat els tres exemples concrets, a fi d'establir un contrast palmari amb la visió ideal que els emmarca. S. J. Noorda²² és dels pocs autors que tracten com una uni-

18. Cf. ZIMMERMANN, *Die Sammelberichte* 81: «Der Verfasser der Apg scheint allen Grund zu haben, die Einheit der jerusalemischen Urgemeinde als ein hohes Ideal besonders herauszustellen.»

19. Cf., p. ex., HAENCHEN 152-158, 187-192, 198-202.

20. P. ex., WILLIAMS, *Acts* 86-88 i 89. M. DEL VERME, *La comunione dei beni nella comunità primitiva di Gerusalemme*, dins *Rivista Biblica* 23 (1975) 353-382, corrobora l'opinió generalitzada segons la qual el díptic (? tríptic!) narratiu d'Ac 4,36-5,10 és cronològicament anterior al primer i al segon sumaris: «a modo di generalizzazione e di idealizzazione di casi concreti».

21. P. ex., FABRIS, *Atti* 152-157, 157-162, 162-166.

22. *Scene and Summary. A Proposal for Reading Acts 4,32-5,16*, dins J. KREMER, *Les Actes des Apôtres*, Leuven 1979, pp. 475-483: «Acts 4,32-5,16 does not represent a compositional unit according to the vast majority of commentators» (p. 480); «To sum up, the first part of our passage (les dues es-

tat el que la majoria d'autors considera com dos sumaris i un apèndix. La raó és senzilla: el relat d'Ananies i Safira desdii de l'ideal comunitari que hom pretén ésser l'objecte dels sumaris. D'altra banda, tant aquest episodi com el concernent Josep «Bernabé» pertanyen al gènere narratiu. Segons veurem tot seguit, en parlar de l'estructura, Lluc s'ha valgut precisament de dos gèneres diversos, però complementaris, per a construir una unitat major, en la qual ideal i realitat entren en conflicte.

b) Estructura

Lluc ha construït aquest segon sumari en forma de tríptic: [a] Ac 4,32-35; [b] 4,36-5,11; [a'] 5,12-16. En el desenvolupament central [b] s'exemplifica amb tres casos concrets (noms propis: Josep Bernabé, Ananies i Safira) l'ideal a què aspira la comunitat, proposat en la tauleta de l'esquerra [a], mentre que en la de la dreta [a'] es descriu la projecció de la comunitat cap a l'exterior. Les semblances i dissemblances entre aquest segon sumari i el primer són molt nombroses i alligona-dores. La diferència principal entre el primer i el segon —a nivell estructural— rau precisament en l'existència d'un desenvolupament central en aquest últim.

El fet que els autors no hagin caigut en l'existència d'un únic sumari en forma de tríptic es deu, en part, a l'assignació del relat d'Ananies i Safira al gènere històric i dels dos compendis que l'emmarquen al gènere sumarial, ultra el fet ja resenyat que no s'adiuen amb l'ideal comunitari els fets gravíssims provocats per Ananies i Safira. Si fossin conseqüents, haurien d'haver assignat igualment el relat de Josep Bernabé al mateix gènere històric que el doble relat d'Ananies i Safira. En efecte, el que distingeix les dues tauletes laterals —considerades pels autors com dos sumaris independents (el segon i el tercer)— del relat central són els temps verbals: en els dos compendis s'empra l'imperfet²³, mentre que en els tres relats del centre s'empra l'aorist²⁴; l'imperfet connota costums i pràctiques iterades, l'aorist descriu fets concrets²⁵. L'originalitat d'aquest segon sumari respecte del primer consisteix precisament en la combinació dels dos gèneres. En el centre es narren tres concrecions particulars —és a dir, es descriu des de tres angles diferents una situació real— de l'ideal esbossat en la primera tauleta i completat en la tercera.

[a] *Ideal de vida comunitària* (Ac 4,32-35). En el primer full, esquerre, del tríptic Lluc proposa el nou ideal de vida comunitària, després que la comunitat apos-

cenes relatives a Bernabé i a Ananies i Safira) resumes 2,44f and illustrates and elaborates the πάντα κοινά τοῖς φίλοις in a double, contrasting scene. The nature of κοινωνία within the Christian community is its main theme» (p. 482).

23. ἦν, οὐκ ἦν TO, ἔλεγεν, ἦν (Ac 4,32), ἀπεδίδουν, ἦν (v. 33); ἦν (ὀπῆρχεν TO), ἔφερον (v. 34); ἐτίθουν, διεδίδοτο (v. 35) // ἐγίνετο, ἦσαν (5,12); ἐτόλμα, ἐμεγάλυνεν (v. 13); προσετίθεντο (v. 14); συνήρχετο, ἐθεραπεύοντο (v. 16).

24. ἦνεγκεν, ἔθηκεν (Ac 4,37), ἐπώλησεν (5,1); ἐνοσφίσατο, ἔθηκεν (v. 2); εἶπεν (v. 3); ἐξέψυξεν, ἐγένετο (v. 5); συνέστειλαν, ἔθαψαν (v. 6); ἐγένετο, εἰσήλθεν (v. 7); ἀπεκρίθη (εἶπεν TO), εἶπεν (v. 8); ἔπεσεν, ἐξέψυξεν, εἶρον, (ἐξῆνεγκαν TO), ἔθαψαν (v. 10); ἐγένετο (v. 11).

25. ZERWICK-GROSVENOR 363, a propòsit del verb τίθημι: «cf. aorists of this verb, referring to specific instances, with imperfects of v. 34f., referring to current practice».

tòlica ha hagut de trencar amb la institució del temple²⁶, moment en què els apòstols han assumit el paper de «administradors» dels béns comunitaris. Aquest és un dels trets distintius respecte al primer sumari.

[b] *Tres concrecions reals d'aquest ideal* (Ac 4,36-5,11). En el centre del tríptic Lluç insereix una trilogia de situacions reals, tipificades mitjançant tres personatges, un d'ells descrit amb trets enterament positius, Josep «Bernabé», d'origen hel·lenista («xipriota»: [α] 4,36-37), i els altres dos pintats amb els trets més negatius que hom podria esperar-se, Ananies, en el centre de l'escena ([β] 5,1-6), i Sàfira, la seva muller ([γ] 5,7-11), ambdós pertanyents a la comunitat hebrea, a la qual, en part (en contrast amb els «més joves», 5,6.10), representen. Tres personatges descriuen una totalitat. Els lligams entre el full esquerre (α) i (//) els tres personatges centrals (α, β, γ) són més que eloqüents: κτήτορες χωρίων [α] // ἀγροῦ/χωρίου [α], κτήμα, τοῦ χωρίου [β], τὸ χωρίον [γ]; ὑπῆρχον [α] // ὑπάρχοντος [α], ὑπῆρχεν [β]; πωλοῦντες, τῶν πιπρασκομένων [α] // πωλήσας [α], ἐπώλησεν, πρᾶθέν [β], ἀπέδοσθε [γ]; ἔφερον τὰς τιμὰς [α] // ἤνεγκεν τὸ χρῆμα [α], ἐνέγκας μέρος τι, ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς (2x) [β], τοσοῦτου, *gen. pretii* [γ]; ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων [α] // ἔθηκεν πρὸς/παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων [α], παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων ἔθηκεν/ἔθετο [β], (ἔπεσεν) πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ [γ]. La realitat, pel que es veu, és molt lluny de l'ideal que s'havien proposat.

[a'] *Projecció de la comunitat a l'exterior* (Ac 5,12-16). En el full dret es descriu la projecció de la comunitat cap a Israel. Aquest tercer full està en consonància amb aquesta segona etapa, manifestativa, de l'església de Jerusalem. Per a la composició d'aquest tercer full, Lluç s'ha valgut del sumari de Mc 6,53-56. Heus aquí els paral·lels (//) més evidents: Ac 5,15a ὥστε // Mc 6,55b καὶ ἤρξαντο; 15b εἰς τὰς πλατείας // 56c ἐν ταῖς ἀγοραῖς; 15c ἐκφέρειν // 55e περιφέρειν; 15d τοὺς ἀσθενεῖς // 55d τοὺς κακῶς ἔχοντας; 15e καὶ τιθέναι // 56d ἐτίθεισαν; 15f ἐπὶ κλιναρίων καὶ κραβάττων // 55c ἐπὶ τοῖς κραβάττοις; 15g ἵνα // 56f καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα; 15h ἐρχομένου Πέτρου // 56a καὶ ὅπου ἂν εἰσπορευέτο (Ἰησοῦς); 15i κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν // 56g κἂν τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἄψωνται; 16a συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος // 55f ὅπου ἤκουον ὅτι ἐστίν; 16b τῶν πέριξ πόλεων Ἱερουσαλήμ // 56b εἰς κώμας ἢ εἰς πόλεις ἢ εἰς ἀγρούς; 16c φέροντες ἀσθενεῖς καὶ ὄχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων // 56e ἐτίθεισαν τοὺς ἀσθενοῦντας; 16d οἵτινες ἐθεραπεύοντο ἅπαντες // 56h καὶ ὅσοι ἂν ἦσαν αὐτοῦ ἐσφάζοντο. D'altra banda, les correspondències entre aquest tercer full i el primer són també molt alligadores, entrecreuant-se algunes d'elles seguint les lleis del quiasme²⁷.

Tenint en compte l'abast i l'estructura del tríptic, heus aquí sinòpticament la seqüència d'aquest segon sumari:

26. Vegeu *De Jerusalem a Antioquia* 124-125.

27. Vegeu *ibidem* 132.

[a] *Nou ideal intracomunitari:*
(4,32-35)

[b] *Tres exemples concrets:*
(4,36-5,11)

[a'] *Projecció cap a l'exterior:*
(5,12-16)

Els creients es constitueixen en un grup a part
Els apòstols, administradors dels béns comunitaris

[α] Josep Bernabé, positiu, en representació dels hel·lenistes
[β] Ananies }
i } negatius, en representació dels veterans de la comunitat hebrea, contradistints dels «més joves»
[γ] Safira }

[α] Israel, impactat pel grup apostòlic
[β] Noves adhesions - Pere
[γ] Afluència massiva de les rodalies de Jerusalem

c) *Text*

Essent així que les variants textuals són molt minses i no afecten l'estructura del tríptic, hem preferit passar-les per alt.

3. *Ac 19,11-19: tercer sumari concernent la tercera etapa de la missió*

Tradicionalment hom ha identificat tres sumaris en el llibre dels Fets. I, tanmateix, n'hi ha tres, si bé el tercer no pertany ja a l'església de Jerusalem, sinó a la missió encomanada per l'Esperit Sant a l'església d'Antioquia per mitjà dels seus representants més qualificats, Bernabé i Saule (cf. Ac 13,2). El tercer sumari es presenta al terme de la tercera etapa de la missió, moments abans que Pau prengui la decisió de pujar a Jerusalem²⁸. El caire sumarial apareix amb gran claredat en els fulls laterals d'un tríptic, com veurem a continuació.

a) *Delimitació*

Lluc clou l'activitat incessant de Pau a Efes amb un sumari (Ac 19,11-19), emmarcat entre dos colofons. El primer colofó és idèntic en ambdues recensions: «Això tingué lloc durant dos anys, fins al punt que tots els habitants de la província d'Àsia, tant jueus com grecs, pogueren escoltar el missatge del Senyor» (19,10); el segon, en canvi, fa segons el TA: «Així, el missatge del Senyor creixia i es difonia vigorosament²⁹», mentre que segons el TO, titllat per molts crítics d'ésser un text mixt³⁰, diu: «Així, vigorosament, s'enrobustí també (καί en sentit

28. Vegeu el nostre estudi, *El camino de Pablo a la misión de los paganos*, Madrid 1984, pp. 123-151.

29. κατὰ κράτος: «kräftig, mächtig, gewaltig wachsen» (Bauer, WNT 888). τοῦ κυρίου va amb el que segueix: cf. HAENCHEN 502; METZGER, TC 472. ZERWICK-GROSVENOR, *Analysis* 417, s'inclinen també per aquesta possibilitat, però admeten una segona: «κατὰ κ. powerfully, irresistibly; unless τοῦ κυρίου depends on κράτος (rather than on λόγος) according to the power of the Lord.»

30. HAENCHEN 502, n. 2: «D hier Mischtext»; METZGER, TC 472: «Codex Bezae presents a conflate reading.»

adverbial) la fe (dels creients en) Déu, començà a créixer i a propagar-se»³¹. El caràcter sumari ha estat assenyalat pels comentaristes, tot i que la naturalesa, de-limitació i nombre difereix de l'un a l'altre³².

b) Estructura

Exactament com en el segon (segons el nostre còmput) sumari, aquest tercer i darrer sumari ha estat construït en forma de tríptic: [a] Ac 19,11-12; [b] 19,13-16; [a'] 19,17-19. L'episodi que es troba en el centre [b] relativitza amb dos exemples concrets (sobretot segons la recensió occidental) la capacitat alliberadora de la predicació de Pau, malgrat l'enorme força taumatúrgica que emanava de la seva persona (full esquerre [a]), i provoca una catarsi col·lectiva en l'auditori (full dret [a']).

[a] *Força taumatúrgica de Pau* (Ac 19,11-12). El full esquerre del tríptic descriu, a grans trets, el poder taumatúrgic que dimanava indirectament de la persona de Pau, a semblança (//) del que ens havia dit en el segon sumari (full dret) de Pere en representació dels apòstols, semblança que al seu torn s'inspirava en el paradigma de Mc 6,56: Ac 19,11 Δυνάμεις τε/δὲ³³ οὐ τὰς τυχούσας ὁ θεὸς ἐποίει (impf. descriptiu) διὰ τῶν χειρῶν Παύλου (a la província d'Àsia) // 5,12 Λιά δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγένετο (impf. descriptiu) σημεῖα καὶ τέματα πολλὰ ἐν τῷ λαῷ (a Israel); 19,12a ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἀποφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίνθια // 5,15 ὥστε καὶ εἰς τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς... ἵνα ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιά ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν; 19,12b καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους // 5,15b νῆ ἀπηλλάσσοντο γὰρ ἀπὸ πάσης ἀσθενείας ὡς εἶχεν ἕκαστος αὐτῶν; 19,12c τὰ τε πνεύματα τὰ πονηρὰ ἐκπορεύεσθαι // 5,16 καὶ ὄχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, οἵτινες ἐθεραπεύοντο.

A diferència del sumari apostòlic, no es parla aquí de «senyals i prodigis» —hendíadis tan freqüent en Lluc per a confirmar la missió en les seves diferents facetes—³⁴, sinó simplement dels «miracles no comuns» —lítote característica de

31. Vegeu *El camino de Pablo* 147, nn. 352-353.

32. HAENCHEN 493: «Allgemeine, summarische Berichte wechseln mit bunten Szenen ab»; SCHNEIDER II 266: «Der Abschnitt 19,8-20 umfasst drei Unterabschnitte, von denen die beiden äusseren (VV 8-12.17-20) den *Summarien* nahestehen, der mittlere jedoch (VV 13-16) eine *Episode* erzählt: Die Söhne des Skevas»; PESCH II 170: «Die dreiteilige Abschnitt (11-12.13-17.18-20) besteht aus zwei *Summarien*, die eine burleske Episode einrahmen.» Pel que fa als editors, ²⁶NTG (NESTLE-ALAND) no separen suficientment el començament del sumari (v. 11) del primer colofó (v. 10), car posen tan sols un blanc després d'un punt i seguit; ⁵BOVER delimita molt bé el primer full del sumari (en els títols de la columna llatina); ⁹MERCK no separa per a res el començament del sumari del colofó anterior; ³GNT (ALAND-BLACK-MARTINI-METZGER-WIKGREN) separen convenientment el sumari del relat precedent. Pel que fa al terme del sumari sí que hi ha coincidència, si bé tots els esmentats editors inclouen el v. 20 (segon colofó). Seria convenient deixar un blanc abans del v. 10 (primer colofó) i del v. 20 (segon colofó), tot mantenint el punt i seguit, o almenys començar amb majúscula (com fan ²⁶NTG, ⁵BOVER, ⁹MERCK, ³GNT, pel que fa al segon colofó).

33. Vegeu *El camino de Pablo* 136, n. 316.

34. *Ibid.* 137, n. 318.

Lluc— obrats per Déu per mà de Pau i que s'especifiquen a continuació: «bastava aplicar als malalts mocadors o peces de roba que havien tocat la seva pell, perquè s'allunyessin les malalties i sortissin els esperits dolents». A propòsit d'aquests últims no es diu que Pau els hagi «expulsat» i menys encara que els hagi «conjurat» o «comminat a sortir»³⁵. Aquest detall és de gran importància per a comprendre la perícopa de caire narratiu que es troba en el centre del sumari i vers la qual aquest verset estén un pont.

[b] *Impotència de la predicació de Pau per a alliberar dels falsos valors del paganisme* (Ac 19,13-16). La funció de la perícopa central —exactament com en el segon sumari— és la d'il·lustrar amb exemples concrets l'impacte que produí, de fet, la predicació de Pau entre els seus oients, jueus i pagans. Mentre que la recensió alexandrina ho il·lustra amb un sol exemple, l'occidental en proposa dos, l'un provinent de les files dels exorcistes jueus i l'altre de les files del paganisme. Atesa la importància d'aquesta variant de cara a escatir l'estructura de la perícopa central, les oferim en paral·lel:

Recensió alexandrina

- 13 «Certs exorcistes jueus ambulants provaren també de mencionar el nom del Senyor Jesús sobre els qui tenien els esperits dolents dient: "Us conjuro per aquest Jesús que Pau predica."
14 (Els qui feien això eren set fills d'un tal Esceva, summe sacerdot jueu.)
- 15 Replicà, però, l'esperit dolent i els digué: "A Jesús el conec i de Pau en tinc notícia³⁹, però vosaltres, qui sou?"
- 16 S'abalançà sobre ells l'home posseït per l'esperit dolent, els dominà a ambdós (grups d'exorcistes) i els subjugà, de manera que fugiren d'aquella casa nus i malferits.»

Recensió occidental

- «Certs d'entre els exorcistes jueus ambulants provaren de mencionar el nom del Senyor Jesús sobre els qui tenien els esperits dolents dient: "Us conjuro per aquest Jesús que Pau predica."
En això³⁶, també els (set)³⁷ fills d'un tal Esceva, sacerdot³⁸, volgueren fer el mateix, car tenien per costum exorcitzar a aquests individus. Havent-se acostat a l'endimonià, es posaren a invocar aquell nom, dient: "Et comminem pel Jesús que Pau predica que surtis."
Llavors replicà l'esperit dolent i els digué: "A Jesús el conec i de Pau en tinc notícia³⁹, però vosaltres, qui sou?"
S'abalançà d'un salt sobre ells l'home posseït per l'esperit dolent, s'ensenyorejà d'ambdós (grups d'exorcistes) i els subjugà, de manera que fugiren d'aquella casa nus i malferits.»

35. *Ibid.*, n. 319.

36. *Ibid.*, n. 323.

37. ἑπτὰ sy^{hmg}, probablement amb raó.

38. ἱερέως (pagà) TO, Ἰουδαίου ἀρχιερέως TA.

39. Vegeu *El camino de Pablo*, n. 335.

Com es pot apreciar, segons la recensió occidental són dos els successius intents duts a terme pels exorcistes jueus ambulants, primerament, i pels exorcistes pagans, després, infructuosos tots dos intents i impotents ambdós grups, pel fet d'invocar el nom de Jesús amb una palésa restricció, «(el Jesús) que Pau predica»: la predicació de Pau —punt de mira del sumari—, pel seu caire judaïtzant i apològic⁴⁰, és del tot impotent per a alliberar el paganisme de tots aquells falsos valors de què aquest estava ben posseït. Els exorcistes jueus no porten nom; sí, en canvi, Escava, personatge representatiu de la casta sacerdotal pagana. Essent els noms signe de realisme històric, l'accent rau en els exorcistes pagans que, si bé no ho són d'ofici —com els exorcistes jueus ambulants—, tenen per costum (ἔθος εἶχαν) d'exorcitzar els mals esperits.

[a'] *Catarsi col·lectiva en l'auditori, tant creient com no creient* (Ac 19,17-19). En el full dret del tríptic es constata la catarsi que s'ha produït en l'auditori després que l'intent fallit (per partida doble segons el TO) d'exorcitzar l'home posseït per un esperit u i múltiple⁴¹ hagi deixat en evidència tots els exorcistes, tant jueus com pagans (segons el TO). Es comproven quatre reaccions: [α] La notícia arribà a oïdes de tots els habitants d'Efes, *tant jueus com pagans*, i s'ompliren de por (19,17a); [β] Començà a proclamar-se *el nom del Senyor Jesús*, sense la restricció «que Pau predica» (19,17c); [γ] *Molts dels creients* venien a confessar públicament llurs males accions (19,18); [δ] *Bon nombre dels (pagans) que practicaven la màgia* amuntegaren llurs llibres i els calaren foc (19,19).

c) Text

Les principals variants textuais, tant les relatives a l'encapçalament del sumari com sobretot les concernents la perícopa central, han estat ja esmentades. Hi ha una variant molt interessant, no recollida en l'edició de Nestle-Aland (²⁶NTG), en l'encapçalament del v. 13: Ἐπεχείρησαν δὲ τινες ἐκ (D d, en comptes de καὶ τῶν TA) τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκιστῶν; segons això, a part de subratllar-se el partitiu, no es pressuposa que algú altre anteriorment (òbviament seria Pau) hagi mencionat el nom del Senyor Jesús sobre els endimoniats, sinó al contrari, es descriu el primer intent d'exorcitzar-los. De fet, en el full esquerre no s'ha dit pas que Pau vagi conjurar-los, sinó simplement que els esperits malignes «se n'anaven»⁴², sense més, pel simple contacte amb les peces de vestir de Pau.

Pel que fa a la variant plural del v. 13: ὀρκίζομεν M, ἐξορκίζομεν alguns minúsculs, contra la lliçó singular ὀρκίζω P⁷⁴ S A B D Ψ alguns minúsculs sa^{ms} bo, és clar que aquesta última es *lectio difficilior*, atès el plural ὑμᾶς que segueix: els exorcistes jueus es van rellevant, l'un darrere l'altre, en l'intent (ἐπεχείρησαν) de conjurar el mal esperit.

40. Vegeu *ibid.* 144-145.

41. Es pot consultar *ibid.* 140-141, 143-144 i la n. 343.

42. ἐκπορεύομαι no s'aplica en cap més indret de la doble obra lucana als esperits immunds o malignes i dimonis: cf. *El camí de Pablo*, n. 319.

El mateix s'ha de dir a propòsit de l'intent d'E d'eliminar la inexplicable (des del punt de vista del text alexandrí) lliçó del v. 16b, ἀμφοτέρων, conservada per ambdues recensions, o de substituir-la per αὐτῶν (Ψ) M: de fet, només té sentit si s'accepta la lliçó llarga del text occidental, segons la qual s'han rellevat dos grups d'exorcistes en el fallit intent d'expulsar el mal esperit; en el text alexandrí, en canvi, on tan sols s'ha fet esment d'un conat fallit per part dels exorcistes jueus ambulants, la seva presència és un vestigi eloqüent d'un text més primitiu en el qual constaven precisament dos intents.

Finalment, la connexió entre els vv. 17 i 18 és més clara en el text alexandrí (τε) que en l'occidental (δέ). De fet, el tercer full del sumari comença en el v. 17, car, si bé la presència dels aoristes ἐγένετο i ἐπέπεσεν podria fer pensar en la continuació del gènere narratiu del full central, els dits aorists són complexius, car abracen un llarg període de temps. Altra cosa és que els editors hagin encertat en aquest punt⁴³.

Josep RIUS-CAMPS

Església de St. Pere de Reixac

08110 MONTCADA I REIXAC

43. Els editors consultats s'acontenten, sense més, amb un punt i seguit entre el full central del tríptic i el full de la dreta (v. 17). Almenys haurien hagut de deixar un blanc o començar amb majúscula.

Summary

For a long time, exegetes have recognized, in the first part of Acts, three Summaries (2,41[42]-47; 4,32-35[37]; 5,12[11]-16), in which the internal organisation of the Jerusalem Church and its external influence are presented. A study of language and structure shows that the so-called second and third Summaries constitute a whole: a triptych, whose center (4,36-5,11) points out, in a narrative way through the stories of three named persons (Barnabas, Ananias and Saffira), which real accomplishment found the ideals expressed by the other two waves of the triptych (4,32-36 and 5,5-12). A third summary can be found, also with the form of a triptych, concerning the Church of Ephesus (19,11-12.13-17.18-19).